

Indledningen er redigeret af Jon Tafdrup og Kirsten Vad

Tilsyn ved dr.phil. Jes Fabricius Møller

Denne pdf er en læseversion af værkets indledning. Værket findes digitalt med punktcommentarer, tekstreddegørelse og faksimiler på www.grundtvigsværker.dk

PDF ved Kim Steen Ravn

Copyright: *Grundtvigs Værker* 2024

Indledning til

*Ved SÖRGE-HÖITIDEN for Hans Majestæt
KONG CHRISTIAN DEN OTTENDE den 26.*

Februar 1848,

*Ved Sørge-Høitiden for Kong Christian den
Ottende den 26. Februar 1848*

og

*Sørgetale over Kong Christian den Ottende i
Dronningens Cabinet den 26. Februar 1848*

ved Kim Steen Ravn

Indhold

- 1 Anledning
- 2 Grundtvig og Christian 8.
- 3 Ved Sörge-Höitiden for Hans Majestæt Kong Christian den Ottende
- 4 Ved Sørge-Høitiden for Kong Christian den Ottende
- 5 Sørgetale over Kong Christian den Ottende i Dronningens Cabinet
- 6 Genre: salmer eller sange?
- 7 Sammenfatning
- 8 Anvendt litteratur
- 9 Anvendte websider

1 Anledning

De to hæfter med salmer samt sørgetalen er skrevet i anledning af Christian 8.s bisættelse i Roskilde Domkirke lørdag den 26. februar 1848. Kongen døde på Amalienborg slot søndag den 20. februar.

Grundtvig bidrog med tre salmer og en tale til to af de ceremonier, der blev afholdt i forbindelse med bisættelsen.

Fredag den 25. februar blev den officielle sørgehøjtidelighed afholdt på Amalienborg slot, hvor biskop J.P. Mynster holdt tale for kongen. Efter ceremonien blev kongens kiste ført til Roskilde Domkirke, hvor han blev bisat om formiddagen lørdag den 26. februar (*Bibliografien*, bind 2, s. 328).

Samme dag som bisættelsen fandt sted blev der afholdt en privat mindehøjtidelighed i Caroline Amalies kabinet på Amalienborg slot. Ved denne lejlighed blev de to salmer fra *Ved Sørge-Høitiden for Hans Majestæt Kong Christian den Ottende den 26. Februar 1848* afsunget, og Grundtvig holdt sin mindetale *Sørgetale over Kong Christian den Ottende* (*Bibliografien*, bind 2, s. 328 f.). Det var ved denne lejlighed, at dronningen bad om, at talen blev trykt (Grundtvig 1926, bind 2, s. 457).

Lørdag den 26. februar holdt Grundtvig en sørgegudstjeneste i Vartov kirke klokken 10 om formiddagen. Ved gudstjeneste blev de to salmer fra *Ved Sørge-Høitiden for Kong Christian den Ottende den 26. Februar 1848* afsunget.

2 Grundtvig og Christian 8.

Christian 8., der som prins blev kaldt Christian Frederik, blev konge den 3. december 1839. Inden da havde han været konge af Norge fra den 17. maj til den 10. oktober 1814.

Betingelserne som følge af fredsslutningen i Kiel januar 1814 efter Napoleonskrigene betød, at Danmark grundet sin alliance med Frankrig, måtte afstå Norge til Sverige. Den norske selvstændighedsbevægelse havde dog afvist Frederik 6.s ret til at overgive Norge til den svenske konge Karl 13. I stedet erklærede bevægelsen Norge for selvstændig, og Christian Frederik blev valgt til konge den 17. maj 1814. Som konge underskrev han Eidsvoll-forfatningen, der på det tidspunkt var den mest liberale forfatning i Europa. Den 26. juli angreb en overlegen svensk hær Norge for med militær magt at gennemtvinge bestemmelserne i fredsftalen fra Kiel. I august indledte Norge og Sverige fredsforhandlinger, og den 4. november vedtog Stortinget de ændringer i grundloven, som gjorde en personalunion med Sverige mulig, og Karl 13. blev valgt til norsk konge. Den 10. oktober havde Christian Frederik frasagt sig kongemagten og var vendt tilbage til Danmark.

Christian Frederiks tid som konge i Norge og som underskriver af Eidsvoll-forfatningen fik mange liberale til at håbe på en dansk forfatning af samme slags og med dén øget trykkefrihed. Skønt kongen fik talrige henvendelser med krav om en fri forfatning og uindskrænket trykkefrihed, afviste han de fleste ønsker og fastholdt enevælden som styreform frem til sin død. Det fremgår af kongens politiske testamente, at han ikke konsekvent afviste alle forslag til en fri forfatning (Petersen 1969, s. 365 f.). Det stemmer også med, at han mod slutningen af sin regeringsperiode indså, at "en konstitutionel forfatning var et onde, man var nødt til at leve med", hvorfor han opfordrede sin søn, den senere Frederik 7., til "at give det danske Folk og Hertugdømmerne en fælles konstitutionel Forfatning" (jf. opslaget om Christian 8. på

<https://danmarkshistorien.dk>). Det skete den 5. juni 1848, hvorved styreformen blev ændret fra enevælde eller absolut monarki til konstitutionelt monarki.

Grundtvig var begejstret for Christian 8. Det gav han udtryk for i et brev til B.S. Ingemann, hvor han skriver: “Jeg kan [...] i denne Tid slet ikke have Ro paa mig til at gjøre andet, end hvad Dagen nødvendig kræver, fordi jeg bestandig er sysselsat med Tanken om, hvad der vil og hvad der, efter mine Tanker, kunde og burde ske i den nye Konges Tid” (brev af 12. januar 1840, Grundtvig og Ingemann 1882, s. 234). Det var bl.a. en reorganisering af undervisningen på Sorø Akademi og latinskole, Grundtvig havde i tankerne i sit brev til Ingemann (se [indledningen](#) til *Bøn og Begreb om en Dansk Høiskole i Soer*).

Forbindelsen mellem Christian 8. og højskolen i Sorø dukker da også som et af temaerne mod slutningen af *Sørgetale over Kong Christian den Ottende*.

3 Ved Sörge-Höitiden for Hans Majestæt Kong Christian den Ottende

Salmen med førstelinjen “Med Sorgen og Klagen hold Maade” er skrevet over Peder Hegelunds begravelseshymne “Met sorgen oc klagen holt maade” (1586) og beskriver tabet af Christian 8. uden at nævne hans navn. Første strofe opfordrer til at holde igen med sorgen og tårerne, for i stedet at lade Guds ord lindre tabet af kongen. Strofe 2-6 beskriver forestillingerne om livet efter døden. Første strofe minder om, at der trods sorgen er trøst at finde i Guds ord. Skønt livet på jorden er lifligt, er det langt “bedre hos Herren derhjemme [i himlen]” (strofe 2, vers 4). Hver eneste af de otte vers i strofe 3 og 4 beskriver det evige liv som fravær af det jordiske livs sorger og besvær: der er ingen vinter, ingen hede, ingen afmagt (strofe 3), og ingen sorg, sygdom og død (strofe 4). I strofe 5 og 6 fortsætter fremstillingen af livet i paradiset, men nu i positiv. Forår og efterår smelter sammen (strofe 5, vers 2), og glemt er alle de jordiske trængsler (strofe 6, vers 5-6). Guds rige er for evigt omgivet af “Lys og af Fred og af Glæde” (strofe 6, vers 3).

De sidste tre strofer former sig som en bøn. I modsætning til de første seks strofer er de sidste tre fyldt med sorg, tårer og længsel efter trøst. Strofe 7 henvender sig til Jesus, og beder om hjælp til at bære sorgen over tabet af kongen. Jesu ånd og kærlighed skal gøre det muligt at overvinde sorgen (strofe 8).

Hvor Christian 8. slet ikke nævnes ved navn i den første salme, forholder det sig modsat i salmen med førstelinjen “Som sin Hjord paa Mark og Hede”. Salmen er skrevet til melodien til “Jesu dine dybe Vunder” (Grundtvig 1837). Grundtvig sammenligner kongen med en hyrde, og han beskriver, hvordan Christian 8. har vogtet og taget sig af Danmark og danskerne, ligesom en hyrde vogter og tager sig af sine får. Sammenligningen spiller på beretningen fra Joh. 10,11-16 og Jer. 3,15, der fortæller om henholdsvis Jesus og Gud som de gode og forstandige hyrder.

4 Ved Sörge-Höitiden for Kong Christian den Ottende

Af de to salmer i *Ved Sörge-Höitiden for Hans Majestæt Kong Christian den Ottende*,

der blev sunget ved den officielle sørgehøjtidelighed på Amalienborg slot den 26. februar, var "Som sin Hjord paa Mark og Hede" også blevet sunget ved Caroline Amalies private ceremoni fredag den 25. februar. Den blev trykt sammen med "Danmark! paa din Vinterdag" i *Ved Sørge-Høitiden for Kong Christian den Ottende den 26. Februar 1848*.

Salmen med førstelinjen "Danmark! paa din Vinterdag" var ny, og skrevet til melodien til "Deilig er den Himmel blaa" (1811). Salmen beskriver, hvor stort et tab kongens død er for Danmark og det danske folk. I strofe 1 understreges kongens død i vers 3-5: "Konge-Lyset er udslukket, / Konge-Øiet fast tillukket, / Konge-Hjertet, ak, det brast!" I strofe 2 karakteriseres Christian 8. som en konge som få (vers 1). Hans flid og glæde ved at være konge beskrives i strofe 3. Til det sidste arbejdede han for at "udstrøe Sæden / Til en gylden Folke-Høst" (strofe 3, vers 4 f.). I strofe 4 stiller Grundtvig det retoriske spørgsmål, om de alle de frø, som kongen har sået, i fremtiden vil sættes aks og dermed blive til gavn og glæde for folket. Svaret er, at det ved alene Gud (strofe 5, vers 1).

Det retoriske spørgsmål adskiller salmen "Danmark! paa din Vinterdag" tematisk fra det hyrdetema, der løber som en rød tråd gennem "Med Sorgen og Klagen hold Maade!", "Som sin Hjord paa Mark og Hede" og *Sørgetale over Kong Christian den Ottende i Dronningens Cabinet*. Spørgsmålet i salmens strofe 4 gør danskerne til agerbrugere, og det peger tilbage på sangen *Sang paa Kongens Fødselsdag, 18. September 1841*, der er skrevet i anledning af Christian 8.s 55-års fødselsdag. I den sang beskrives Frederik 6. som sædekornet og Christian 8. som høsten i strofe 3: "Prises skal i Sangen / Fredriks Sæd [efterfølgere] og Christjans Høst [resultat] / Trindt [rundt omkring] i Danevangen [Danmark]!" (Grundtvig 1841, s. 3). Det politiske håb knyttet til Christian 8. i fødselsdagssangen er i "Danmark! paa din Vinterdag" forandret til tvivl om, hvad fremtiden bringer.

Salmen, som Grundtvig holdt i dronningens kabinet, er muligvis ikke kun henvendt til kongen, men også til hans efterladte dronning Caroline Amalie. Ifølge Hans Rosendal fandt dronningen nemlig ikke melodien højtidelig nok til anledningen, hvorfor hun bad Grundtvig finde en anden melodi. Hun ønskede salmen afsunget til "Deilig er den Himmel blaa" fra 1811 (Rosendal 1913, s. 208).

5 *Sørgetale over Kong Christian den Ottende i Dronningens Cabinet*

Sørgetalen fortsætter ad det tematiske spor fra *Ved Sørge-Høitiden for Hans Majestæt Kong Christian den Ottende*.

Talen indledes med et citat fra Jer. 3, 15 om, hvordan Gud giver de troende de rette hyrder, dvs. præster eller lærere. Christian 8. sammenlignes med hyrden og hans scepter med hyrdestaven (s. 3). Når kongen kan sammenlignes med hyrden, er grunden den, at han er konge af Guds nåde (s. 4). Forbindelsen mellem kongen og hyrden har sin parallel i den gammeltestamentlige fortælling om, hvordan Gud gør David til "den berømteste Konge i Jerusalem" og gav ham et "udødeligt Navn fremfor alle andre Konger paa denne Verdens Throner, og gav ham det priseligste Eftermæle"

(s. 4). Ligesom hyrdens beskrives også kongens levevis som beskeden og jævn. Hans palads er beskeden (s. 5), han våger over sin flok, det vil sige sit folk, dag og nat (s. 6), og lever på alle måder et jævnt og roligt liv (s. 6). Det simple hyrdeliv er ikke bare en overflade, der dækker over den pomp og pragt, der sædvanligvis forbindes med et liv som konge. Det har Grundtvig selv set med egne øjne. Sidste gang han så

*Majestæten*s Ansigt, da var det i Kongehyrdens *Sommer-Palads*, i Skoven, ved Søen, i den blideste Rolighed, den yndigste Jævnhed [beskedenhed], den Kongelige Hjemlighed. Ja, der saae jeg sidst Majestæten i den huslige [hjemlige] Kreds, som Han havde forud [som fortrin] for andre Konger, Kredsen, hvori Intet glimrede uden [bortset fra] Hans lyse Aand, Kredsen, hvori der taldes fortrolig om alt det Store og Ædle, som [såvel som] om kiære Husvenner (s. 6).

Den metaforiske fremstilling af kongen som hyrde afbrydes imidlertid mod talens slutning af to afsnit, hvor Grundtvig opholder sig ved Christian 8.s interesse for en højskole eller et akademi i Sorø.

Baggrunden herfor var, at kongen den 1. februar 1843 opfordrede Grundtvig til at fremlægge sine forestillinger om Sorø Akademi. Det gjorde Grundtvig i sin afhandling *Om Indretningen af Sorø Academi til en Folkelig Høiskole* (fra 27. marts 1843, trykt første gang 1889). Den 27. marts 1847 blev den kongelige resolution “Angaaende den fremtidige Organisation af Sorø Academie” udsendt. Grundtvigs idéer for indretningen af akademiet fremgik tydeligt af resolutionen (se afsnit 1 i [indledningen](#) til *Lykønskning til Danmark med Det Danske Dummerhoved og Den Danske Høiskole*).

I sørgetalen beskriver Grundtvig, hvordan kongen ifølge ham ønsker en højskole for hele sit folk, og hvordan uddannelse og skolegang dér, ville “kunde udvikles og næres til at virke, lyse og straale i *Danmarks Fremtid!*” (s. 6). Med Christian 8.s død forsvandt imidlertid håbet om en højskole i Sorø efter Grundtvigs forestillinger. Det fremgår af det andet af de to afsnit. Det indledes af to gange ‘ak’ efterfulgt af udråbstegn og leder frem til, at kongen kun nåede at udtale men ikke realisere den ønskede højskole:

Ak! at denne store Tanke, som Efterslægten [eftertiden] med os vil regne til de Største og de Yndigste, der i vore Dage kan indtage og sysselsætte en Kongelig Hyrdesjæl, ak! at den ogsaa skulde høre til de *allersidste* Kongelige Tanker, der sysselsatte vor utrættelige, frydede vor elskelige Landsfader, saa det undtes Ham kun netop at udtale, ei at udføre det store og gode Kongeord [tilsagn fra kongen] (s. 6).

Den eneste mulighed for at realisere højskolen i Sorø efter Christian 8.s død, synes da at være med Guds hjælp: “den store Forjættelse, at ved en saadan, ligesaa Kongelig som Folkelig Høiskole, vil det skee, under Himlens Velsignelse” (s. 6 f.). Grundtvig fæstede altså ingen lid til, at den nye konge, Frederik 7., ville være den, der realiserede højskolen.

6 Genre: salmer eller sange?

Salmen med førstelinjen “Med Sorgen og Klagen hold Maade” er, som den eneste af

de tre salmer skrevet til bisættelsen, optaget i *Salmer og aandelige Sange*, hvor den har nr. 281 (Grundtvig 1875, bind 4). I denne indledning er alle tre tekster rubriceret som salmer, siden de blev brugt til fællessang ved en kirkelig handling.

Hans Rosendal kalder dem for mindesange (Rosendal 1913, s. 208). Michael Schmidt-Madsen betegner dem som salmer (Schmidt-Madsen 2014, s. 179), hvilket også er tilfældet i Frederik Hammerichs udgivelse af salmen med førstelinjen “Danmark! paa din Vinterdag” i hæftet *Psalme ved Sørgeprædiken over høiselig Kong Christian den Ottende* (Grundtvig 1848, s. [1]). Steen Johansen træffer ikke noget endeligt valg mellem de to genrer. Han kalder dem både for salmer og sange (*Bibliografien*, bind 2, s. 328 f.).

7 Sammenfatning

Ifølge Helge Toldberg er det hos Grundtvig typisk, at konger karakteriseres ved “nogenlunde fælles ‘kongelige’ træk, saa man hos den enkelte repræsentant ubeset venter ættens bedste egenskaber” (Toldberg 1950, s. 204). Som eksempel herpå giver Toldberg Christian 4. og Frederik 6., konger der af Grundtvig “opfattes som regerende langt ud over deres egen tid” (Toldberg 1950, s. 204). Grundtvig sammenligner ikke Christian 8 med andre danske konger i sørgetalen. Alligevel dækker Toldbergs karakteristik af de fælles kongelige træk, og beskrivelsen af regenter, der rækker ud over sin egen tid, sørgetalens sammenligning af Christian 8. og kong David (s. 4).

Grundtvigs sørgedigte eller sørgesange var almindeligvis ikke personlige. Hans sørgedigte adskiller sig dog fra andre digte i samme genre derved, at de har karakter af statusopgørelse over afdøde, og at de fremhæver særlige karaktertræk, der vurderes i et åndshistorisk perspektiv (se Lundgreen-Nielsen 1981, s. 76). Det gælder også i nogen grad for sangene og talen til Christian 8. Skønt det, Toldberg kalder de “nogenlunde fælles ‘kongelige’ træk”, dominerer både sørgesangene og sørgetalen, så bliver der også plads til at fremhæve særlige træk ved Christian 8. i sørgetalen. Nemlig kongens ønske om en højskole i Sorø.

8 Anvendt litteratur

- *Bibliografien*, se Johansen, Steen (1948-1954).
- Grundtvig, N.F.S (1837) “Jesu dine dybe Vunder” i *Sang-Værk til den Danske Kirke*, bind 1, s. 555-557. København.
- Grundtvig, N.F.S (1841) *Sang paa Kongens Fødselsdag, 18. September 1841, i Danske Samfund*. København.
- Grundtvig, N.F.S. (1847) *Lykønskning til Danmark med Det Danske Dummerhoved og Den Danske Høiskole*. København.
- Grundtvig, N.F.S (1848) *Psalme ved Sørgeprædiken over høiselig Kong Christian den Ottende*. København.
- Grundtvig, N.F.S. (1875) *Salmer og aandelige Sange*, udg. J. Kristian

Madsen, bind 1-5; bind 4: *Kristen-Livet i Salme-Sang*. København.

- Grundtvig, N.F.S. & B.S. Ingemann (1882) *Grundtvig og Ingemann. Brevvexling 1821-1859*, udg. Svend Grundtvig. København.
- Grundtvig, N.F.S. (1889; [1843]) *Om Indretningen af Sorø Academi til en Folkelig Høiskole*. København.
- Grundtvig, N.F.S. (1926) *Breve fra og til N.F.S. Grundtvig*, udg. Georg Christensen & Stener Grundtvig, bind 1-2; bind 2: (1821-1872). København.
- Johansen, Steen (1948-1954) *Bibliografi over N.F.S. Grundtvigs skrifter*, bind 1-4. København.
- Lundgreen-Nielsen, Flemming (1981) “Rød og hvid i Billedsalen.’ Grundtvigs døds- og mindedigte II” i *Grundtvig-Studier* 1981, s. 47-83. København.
- Petersen, Niels udg. (1969) *Betænkninger fra Christian VIII's tid om styrelsen af det danske monarki*. København.
- Rosendal, Hans (1913) *N. F. S. Grundtvig. Et Livsbillede*. København.
- Schmidt-Madsen, Michael (2014) “Kongedigtet” i *Ved lejlighed. Grundtvig og genrerne*, s. 156-187. Hellerup.
- Toldberg, Helge (1950) *Grundtvigs symbolverden*. København.

9 Anvendte websider

- <https://danmarkshistorien.dk/.../Christian.8>. (23. februar 2022)